

**Inger Nygaard Preus: examen philosophicum:
FORELESNING OM FEMINISTISK ETIKK. NOVEMBER 2012.**

1. OM FEMINISTISK ETIKK

Utgangspunktet for denne forelesningen er **Marilyn Friedmans artikkel "Feminisme i etikken"** (2000).

Feministisk tenkning inngår i alle områder av filosofisk virksomhet. **Det som kjennetegner denne tenkningen, er at den tar opp spørsmål som spesielt angår kvinner, eller spørsmål hvor kvinners stemmer ikke er blitt hørt.**

Friedman sier: **Det overordnede målet for feministisk etikk** er det samme som for generell feminisme: nemlig "å få slutt på undertrykkelse av kvinner, og å øke samfunnets respekt for kvinners synspunkter og evner." (Friedman 2011:27)

Uttrykket "feministisk etikk" oppstod i slutten av det 20. århundre, 1960-tallet. Noen ønsker å snakke om *kvinneforskning* eller *Women's Studies* eller *kjønnsforskning*; eller trekke inn alle undertrykte – også menn – samt minoritetsgrupper generelt, i betydningen "de som ikke hører til den hvite, vestlige middelklassen".

Bakgrunnen for den moderne, feministiske kritikken:

Man mener at de tradisjonelle moralsystemene (og da siktes det til deontologi og utilitarisme) er ensidige, med mannlig slagside.

1. I de tradisjonelle moralsystemene er idealet at i etikken skal fornuften kontrollere følelsene – følelser vil forkludre den moralske avgjørelsen. Siden det tradisjonelt er mannen som står for det fornuftsmessige og kvinnen for det følelsesmessige, vil **det som tradisjonelt er ansett som kvinnelig, skyves ut av den moralske sfære.**

→ **Feministisk etikk: følelser er en viktig del av en moralsk avgjørelse: omsorg og empati, varhet overfor andres reaksjoner og situasjon, vekt på relasjoner til andre.** Friedman bemerker også, at denne nedvurderingen av følelser har bidratt til at kvinner er blitt nedvurdert (s 29).

2. De tradisjonelle moralsystemene har et urealistisk bilde av den moralske aktør, dvs det moralske subjektet, den som handler moralsk:

De tenker seg at den moralske aktør er upartisk, totalt uavhengig av andre, uten relasjonelle, følelsesmessige forpliktelser. Han er fullkomment rasjonell.

→ **Feministisk etikk: vekt på sosialiseringsprosessen, at et menneske bare kan bli en moralsk aktør i et sosialt samspill med andre:** Bare i nære relasjoner kan man utvikle seg til et selvstendig individ som kan treffe selvstendige, moralske avgjørelser.

3. De spørsmålene som tas opp innenfor de tradisjonelle moralsystemene, er preget av menns interesser, det menn mener er interessant, det som er viktig i menns verden, det som skjer i det offentlige rom.

→ **Feministisk etikk: Etikken må også omfatte de spørsmål som kvinner er opptatt av, for eksempel det mellommenneskelige: etiske spørsmål som gjelder dagliglivets (eller det sk privates) sfære, for eksempel barn, familie, venner, kolleger.**

Feminister: **Filosofi og vitenskap trenger nye redskaper, dvs ord, begreper og metoder.**

De nye ordene og begrepene må ikke være ”mannsvridde”, med for eksempel ensidig vekt på rasjonalitet, objektivitet og upartiskhet, med utelatelse av følelser, subjektivitet og situerthet, dvs plassert i en konkret situasjon, eksemplene må ikke bare være hentet fra mannens verden, og empiriske undersøkelser og metoder må omfatte kvinner.

Hvordan mener Marilyn Friedman at **feministisk etikk må gå frem for å forandre den vanlige etikken, og nå sine mål, nemlig å påvise og eliminere kjønnsforskjeller og undervurdering av kvinner?**

En generell strategi (som ikke nødvendigvis er begrenset til feministisk etikk):

Finne alternativer til kantiansk og utilitaristisk etikk.

I en slik ny etikk må man kunne legitimere **et personlig synspunkt**, og forsvare at **følelser** spiller en meget viktig rolle i en etisk avgjørelse, og finne romslig plass til en **relasjonelt orientert** moralpsykologi.

Mange feminister mener at én slik mulig, ny etikk er en **omsorgsetikk**.

Mer spesifikke, konkrete strategier:

(1) **Utøve kritikk**, dvs avdekke og utfordre mannsorienterte skjevheter i det som skrives og tenkes i tradisjonell og samtidig hovedstrømsetikk.

(2) Ta opp **området for det offentlige og det private**

(3) Utarbeide **moralske begreper, teorier og metodologier** som ivaretar de moralske perspektivene hos kvinner. Etikk har å gjøre med **relasjoner** mellom **konkrete mennesker**, som står i **konkrete situasjoner**. Nye definisjoner og begreper som legger vekt på **det relasjonelle** – relasjonelle redefineringer.

(4) Anerkjenn **ulikheter mellom kvinner**.

II. Om Carol Gilligan

Carol Gilligan argumenter mot Lawrence Kohlberg: Det finnes to likeverdige måter å tenke om etikk på, ikke én som er bedre enn den andre. → Det Gilligan kaller omsorgsetikk er den andre måten.

Fra Brabeck, Mary. Sammenligning Gilligans omsorgsetikk (*Morality of Care*) og Kohlbergs rettferdighetsetikk (*Morality of Justice*):

	Gilligan	Kohlberg
Det grunnleggende, moralske imperativ	ikkevold / omsorg	rettferdighet
Komponenter i etikk	relasjoner	individet
	ansvar for en selv og andre	egne og andres rettigheter
	omsorg	rimelighet (rettferdighet)
	harmoni	gjensidighet
	medfølelse (compassion)	respekt
	selvishet / selv-offer	regler / lover
Moralske dilemmaer	Trusler mot harmoni og relasjoner	Rettigheter i konflikt
Det som bestemmer moralsk plikt	Relasjoner	prinsipper

Synet på selvet som moralsk aktør	Forbundet, tilknytning	Separat (adskilt), individet
Følelsers rolle	Motiverer omsorg, medfølelse	Ingen rolle

Friedman: fem grunner til at Gilligans omsorgsetikk er viktig:

(1) Fikk frem spørsmålet: Er moralske begreper og metoder på en grunnleggende måte **kjønnsbaserte eller kjønnsvridde?**

(2) Bidro til den bevegelsen som lette etter **alternativer til tradisjonell etikk.**

Her kan vi spørre: Mente Gilligan at omsorgsetikk var et selvstendig alternativ, eller mente hun at omsorgs- og rettferdighetsperspektivene begge er ufullstendige, og at de bør samles i en helhet?

(3) Fremhevet **det personlige synspunktet**

(4) Forsvarte **emosjonenes (følelsenes) rolle i det moralske liv.**

(5) Bidro til den oppfatning at **kvinner er mer relasjonelt orientert enn menn**, og at menn er mer individualistisk innstilt enn kvinner.

Oppsummerende kan vi si at hun bidro til å trekke kvinner og kvinnens vis inn i etikken, og **NB!** at hun **anså kvinnens vis som like bra som menns vis.**

Kritikk av omsorgsetikken og Gilligans argumentasjon for en særskilt, kvinnelig moralsk orientering på side (26):

(1) **Den empiriske sammenhengen** mellom kjønn og moralsk perspektiv var **ikke entydig.**

(2) Kvinnens orientering mot omsorg og personlige **relasjoner gjenspeilte kanskje bare den tradisjonelle kvinnenrollen**, og denne er ganske problematisk.

(3) Gilligans **empiriske materiale** er **for spesielt og begrenset** til én "type" kvinner, og tar ikke høyde for forskjeller mellom kvinner.

III. AUTONOMI

(1) Litt om ordet og begrepet

Friedman bruker ordet "autonomi" i betydningen **selvstendighet**, og sier at det har røtter "i tanken om **selvstyre eller selvbestemmelse**".

Men egentlig betyr det **selvlovgivning** av *autos* = selv + *nomos* = lov.

(2) PERSONLIG AUTONOMI 33

Personlig (individuell) autonomi = selvbestemmelse i den helt generelle betydningen å velge hvordan man skal handle og leve sitt eget liv.

(3) MORALSK AUTONOMI:

Moralsk autonomi er kanskje en forutsetning for moralsk handling og ansvarlighet.

"Den sentrale ideen i moralsk autonomi er ganske enkelt forestillingen om å *oppføre seg ifølge normer og idealer som man, gitt sin egen sosiale natur, har satt opp for seg selv som rettferdiggjorte moralske retningslinjer.*" (30)

Dvs: **Jeg har en sosial natur. Når jeg handler ifølge normer og verdier som jeg mener er velbegrunnede, er jeg en selvstendig person.**

Friedman påpeker forbindelsen til **Kant**.

Men tar avstand fra Kant, fordi hun mener at Kant utelukkende legger vekt på fornuften. Følelser og nære, personlige og sosiale relasjoner blir ikke ivaretatt.

Hun tar videre opp at en kantiansk etikk vil se universalitet og upartiskhet som fundamentalt. Mot dette mener hun at **ethvert reelt, etisk standpunkt ikke er upartisk - man må ta hensyn til de empiriske**, dvs de konkrete, faktiske omstendighetene: **Følelser; nære, personlige relasjoner; sosiale relasjoner.** (29, 30)

empati

Friedman mener også at Kant legger for stor vekt på det individuelle og overser at **moraltenkningen har en interpersonlige natur**: Moralsk tenkning har sin grunn i **det sosiale liv** (30), kan bare oppstå i samspill med andre.

Men hun erkjenner at Kant gjorde en kjempeinnsats da han frigjorde etikken fra en heteronom tenkning. Han la den moralske beslutningsevnen til mennesket – **hvert enkelt menneske har sk kompetanse til å treffe moralske avgjørelser**. Imot **lydighetsmoralen**.

Men: Det var **menn** som var de kompetente individene – **kvinner** ble fremdeles ikke tatt inn i varmen som moralske aktører som kan treffe velbegrunnede, moralske avgjørelser.

(4) I EN FEMINISTISK OPPFATNING av moral er **kjernebegrepet *moralsk selvbestemmelse***. (31)

Omfatter **menneskelige relasjoner**. Slike relasjoner er **relevante** for det å være selvstendig. **Følelser** er like viktige som fornuft. Det krever heller ikke en **upartiskhet** som er løsrevet fra det empiriske i en bestemt persons liv.

Det viktige: å insistere på at modne kvinner er like dyktige som menn i å være fullverdige, selvstendige, moralsk handlende individer.

(5) Litt historikk:

1970-tallet: personlig autonomi er et ønskelig trekk for kvinner.

1980-tallet: Feminister: ekte selvforståelse er en uvanlig prestasjon, og har en altfor individualistisk karakter.

2000-tallet: dagens fremstillinger av autonomi kan kalles sosiale eller relasjonelle.

Friedman: **Relasjonelle fremstillinger av autonomi** har mye for seg.

Det riktige **målet for feministisk autonomikritikk** er idealet om maskulin autonomi:

Mennene blir idealisert fordi de er selvtilstrekkelige, grunnleggende uavhengige og unngår økonomisk og følelsesmessig avhengighet av andre.

Feministiske, relasjonelle fremstillinger av autonomi står overfor **minst to utfordringer**:

1. Sosiale relasjoner har ikke alltid gunstig virkning på kvinner.

Eks: Kvinnemishandling.

2. De må gi en ny forståelse av hva det innebærer å ha et selv og å være et individ.